

Agnieszka Michalska-Żyła

Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
e-mail: amichalska-zyla@wp.pl

**ZRÓŻNICOWANIE JAKOŚCI ŻYCIA
W GMINACH WIEJSKICH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO**

**DIFFERENCES IN QUALITY OF LIFE
IN RURAL COMMUNITIES OF LODZKIE REGION**

DOI: 10.15611/pn.2017.477.17

JEL Classification: I31, O18, P48

Streszczenie: Nierównomierny rozwój obszarów wiejskich w Polsce przejawia się między innymi w istnieniu dysproporcji w poziomie i warunkach funkcjonowania jednostek terytorialnych, a także w poczuciu jakości życia ich mieszkańców. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy różnice w obiektywnym wymiarze jakości życia układów lokalnych tożsame są z różnicami w poziomie jej subiektywnego postrzegania przez mieszkańców? Zaprezentowane analizy skłaniają do udzielenia odpowiedzi twierdzącej, co wskazuje na istotne znaczenie kontekstu środowiskowego dla kształtowania dobrostanu jednostek i całych zbiorowości.

Słowa kluczowe: jakość życia, subiektywna jakość życia, warunki życia, obszary wiejskie.

Summary: The uneven development of rural areas in Poland is manifested among other things in the existence of a big disproportion in the level and conditions of functioning of territorial systems as well as a sense of the quality of life of their inhabitants. The aim of the paper is to answer the question whether differences in the objective dimension of the quality of life of local systems are similar to the differences in the level of its subjective perception of the residents. Presented analyses incline to give a positive answer to this question. This indicates the significance of the environmental context of the development of the wellbeing of individuals and all communities.

Keywords: quality of life, subjective quality of life, living conditions, rural areas.

1. Wstęp

Rozwój obszarów wiejskich coraz częściej interpretowany jest w kategoriach nie tylko wzrostu ekonomicznego, ale rozwoju demograficznego, społecznego, kulturowego i środowiskowego. Ma on przy tym uwzględniać jeden z podstawowych ce-

łów, jakim jest podniesienie poziomu i jakości życia [Heffner, Klemens 2012; Kud, Woźniak 2013; Kusterka-Jefmańska 2015]. Wzrost jakości życia na terenach wiejskich ma nastąpić dzięki pozytywnym zmianom środowiska zamieszkania jako miejsca zaspokajania potrzeb jednostek [Murawska 2012; Woźniak 2015]. U podstaw tego stanowiska znajduje się filozofia wskazująca na znaczenie warunków środowiskowych, w ramach których przebiega aktywność jednostki dla kształtowania poczucia jakości życia [Rokicka 2014].

Systematyczne badania jakości życia zbiorowości lokalnych i terytorialnych, obejmujące zarówno obiektywny, jak i subiektywny jej wymiar mogą być miarą pozytywnych efektów prowadzonej polityki rozwojowej na określonych obszarach. Wzrost lub spadek satysfakcji życiowej mieszkańców w kontekście obiektywnych zmian ich środowiska zamieszkania możemy także traktować jako swoisty barometr kierunku, sposobu oraz efektów zarządzania rozwojem lokalnym.

Celem niniejszego opracowania jest ustalenie, w jakim stopniu obiektywne warunki życia i zamieszkiwania w gminach wiejskich są istotnym wyznacznikiem poczucia dobrostanu mieszkańców tych układów lokalnych. Podstawą zobrazowania obiektywnego wymiaru jakości życia będą dane zastane zgromadzone w Banku Danych Lokalnych¹. Materiał empiryczny, jaki posłużył do ukazania subiektywnego wymiaru jakości życia w gminach województwa łódzkiego, został zgromadzony w ramach badań surveyowych² zrealizowanych w 2016 roku na reprezentatywnych próbach dorosłych mieszkańców sześciu wybranych gmin. Ogółem zrealizowano 700 kwestionariuszy wywiadów w całej badanej zbiorowości.

2. Obiektywna a subiektywna jakość życia

Podejście koncentrujące się na analizach poziomu i warunków życia ludzi bezpośrednio nawiązuje do kryterium podziału jakości życia na obiektywną i subiektywną, odwołując się bezpośrednio do pierwszego jej wymiaru [zob. Dej, Zajda 2016]. Badania w zakresie obiektywnej jakości życia wiążą się obecnie z udoskonalaniem narzędzi pomiaru dobrobytu ekonomicznego rozszerzonego o niektóre kwestie społeczne oraz środowiskowe. Obiektywna jakość życia obejmuje zatem analizę warunków życia jednostek i zbiorowości w odniesieniu do podstawowych wymiarów związanych zarówno z kondycją materialną, jak i zabezpieczeniem egzystencjalnym i środowiskowym życia jednostek [Borys 2001; Słaby 2007]. Najczęściej uwzględniane są zatem takie kategorie, jak: materialne warunki życia, zdrowie, edukacja, aktywność ekonomiczna, więzi i relacje społeczne, funkcjonowanie państwa, jakość infrastruktury i środowiska naturalnego [Stiglitz, Sen, Fitoussi 2009, s. 43-44].

¹ Wybrane wskaźniki, które posłużyły do ukazania warunków życia w gminach wiejskich województwa łódzkiego, pochodziły ze statystyk za rok 2015, 2014 i wcześniejszych, adekwatnie do ich dostępności.

² Badania zrealizowano w ramach projektu „Modele zarządzania w gminach wiejskich i ich uwarunkowania” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (nr UMO-2014/14/E/HS6/00398).

Obiektywne ujęcie jakości życia jest zatem cechą otoczenia społecznego niezależną od sposobów jej percepcji i waloryzacji [Rutkowski 1988].

Pomiar jakości życia w jej zobiektywizowanej formie odbywa się poprzez odwoływanie się do gromadzonych przez różne instytucje danych statystycznych. Takie podejście wykorzystywane jest do analiz w wielu instytucjach międzynarodowych, jednak badania struktur niższego rzędu również uwzględniają ten rodzaj analiz. Podkreślić przy tej okazji należy, iż badania jakości życia na obszarach wiejskich są zdecydowanie niedoreprezentowane na korzyść ujęć międzynarodowych, regionalnych czy odniesionych głównie do środowiska miejskiego. Sytuacja ta zaskakuje tym bardziej, że obszary wiejskie w Polsce i zamieszkująca je ludność stanowią znaczny udział w sieci osadniczej naszego kraju. Jednocześnie, na co wskazują znawcy problematyki, np. [Heffner, Rosner 2005], w Polsce dominują obszary o relatywnie niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, słabszym potencjale rozwojowym, wymagające podejmowania szeregu działań mających na celu poprawę owej sytuacji. Obszary wiejskie wymagają zatem odnowy uwzględniającej dobro lokalnych społeczności. W praktyce oznacza to potrzebę identyfikacji problemów, co związane jest z podejmowaniem systematycznych badań mających na celu diagnozowanie sytuacji oraz poznanie oczekiwań społeczności lokalnych. Rozpoznanie sytuacji oraz specyfiki środowiska wiejskiego daje możliwość indywidualnego podejścia do rozwiązywania problemów w sposób adekwatny i korzystny dla zainteresowanych.

Koncentracja jedynie na obiektywnym wymiarze jakości życia w znacznym stopniu ograniczyłaby możliwość uchwycenia pełnego obrazu sytuacji obszarów wiejskich. Całościowa analiza jakości życia powinna zatem obejmować analizę poziomu i warunków życia w oparciu o dane obiektywne oraz badanie poczucia dobrostanu członków wiejskich społeczności ustalonego na podstawie ich opinii³. Jakość życia zbiorowości terytorialnej sprowadza się w tym ujęciu do korzyści i satysfakcji z efektywnego układu instytucjonalnego [Woźniak 2015, s. 92].

Badanie stopnia spójności obiektywnego i subiektywnego wymiaru jakości życia jest również o tyle ciekawe, iż jak wynika z badań innych autorów, poprawa warunków egzystencjalnych nie musi bezpośrednio przekładać się na wzrost poziomu satysfakcji zbiorowości terytorialnych. Jak dowodzą niektórzy autorzy [Cambell i in. 1976; Kasprzak, Derbis 1999; Czapiński 2002], poprawa materialnych warunków życia w krajach wysoko rozwiniętych nie idzie w parze ze zmianą na lepsze ocen subiektywnych ich obywateli. Zaspokojenie wszystkich potrzeb życiowych nie jest zatem warunkiem wystarczającym poczucia wysokiej jakości życia. Brak owej korelacji może być konsekwencją relatywnie słabszej dynamiki wzrostu go-

³ Komplementarne analizy jakości życia, obejmujące zarówno obiektywny, jak i subiektywny jej wymiar, mają jednak wielu zwolenników, bowiem pozwalają ocenić sytuację w sposób rzetelny i wyczerpujący [Kusterka-Jefmańska 2015]. Uzasadniając takie podejście, można odwołać się do słów Kurta Lewina, który zauważa, iż ludzie żyją w środowisku, które definiują obiektywnie, ale jego percepcja jest już subiektywna, za: [Ostasiewicz 2004, s. 40].

spodarczego krajów charakteryzujących się wysokim poziomem rozwoju. Sytuacja w krajach rozwijających się przedstawia się zgoła inaczej. Dynamika rozwoju społeczno-ekonomicznego w porównaniu z krajami wysoko rozwiniętymi jest stosunkowo duża, co przekłada się na wzrost możliwości zaspokojenia potrzeb ludzi, a tym samym odczuwalne zwiększenie, wynikające z tego faktu, satysfakcji życiowej. W odniesieniu do tego typu środowisk oczekiwać zatem należy zależności liniowej, gdzie zmiana na lepsze warunków egzystencjalnych wiąże się z poprawą percepcji własnego życia oraz lokalnego środowiska wśród ich mieszkańców.

Analiza subiektywnego wymiaru jakości życia wiąże się z pomiarem poziomu zadowolenia jednostki z życia, co wynika z percepcji własnego życia w ramach określonego systemu wartości i funkcjonowania w określonych warunkach społecznych, gospodarczych i politycznych [Borys, Rogala 2008]. W ujęciu tym o poziomie „jakości życia człowieka świadczą stany psychiczne towarzyszące mu w procesie zaspokajania potrzeb, będące wynikiem poznawczej oceny relacji między sobą i otoczeniem, oceny własnych osiągnięć, porażek oraz oceny szans realizacji swoich dążeń, pragnień i celów życiowych” [Chudzicka 1995, s. 89]. Subiektywny wymiar jakości życia jest jednak kategorią silnie zindywidualizowaną, zależną w dużym stopniu od złożoności potrzeb, postaw i aspiracji jednostek [Skrzypek 2001]

3. Obiektywna jakość życia w gminach wiejskich województwa łódzkiego

Opierając się na zasadności badania środowiskowych podstaw kształtowania jakości życia jednostek, w niniejszym opracowaniu podjęto próbę analizy wybranych aspektów obrazujących warunki życia w gminach wiejskich województwa łódzkiego. Posłużono się w tym celu danymi zastanymi zgromadzonymi w Banku Danych Lokalnych. W doborze wskaźników obrazujących obiektywny wymiar jakości życia kierowano się przede wszystkim ich dostępnością w oficjalnej statystyce publicznej oraz możliwie zróżnicowanymi charakterystykami poszczególnych aspektów w wymiarze przestrzennym⁴. Na podstawie tych kryteriów wybrano 18 wskaźników. Decydujące znaczenie o włączeniu danego miernika do skali pomiarowej miały jednak względy statystyczne. Kierując się wynikami zastosowanej metody analizy rzetelności skal Alfa Cronbacha⁵, dokonano ostatecznego wyboru 12 wskaźników, które ujęto w dwóch kategoriach. Pierwsza z nich odzwierciedla wymiar ekonomiczny funk-

⁴ Podobne kryteria doboru wskaźników obrazujących poziom życia na obszarach wiejskich zastosowały m.in. Ewa Baran i Iwona Kopacz-Wyrwał [2014].

⁵ Alfa Cronbacha, zwana indeksem niezawodności (*index of reliability*), jest miarą określającą stopień spójności itemów wchodzących w skład skali. Dzięki jej zastosowaniu istnieje możliwość określenia, na ile elementy wchodzące w skład skali są do siebie podobne, czy badają to samo zjawisko, sprawdzają tę samą koncepcję. Alfa Cronbacha przyjmuje wartości od 0 do 1. Wartość wskaźnika bliższa 1 oznacza większą rzetelność skali. Na podstawie wartości wskaźnika istnieje także możliwość ukazania ilości błędnych pomiarów w teście, zob. [Tavakol, Dennick 2011].

cjonowania gminy⁶, druga kategoria zawiera zmienne obrazujące sytuację społeczno-demograficzną badanych jednostek⁷. Efektem połączenia obu wymiarów było skonstruowanie skali syntetycznej⁸, będącej całościową prezentacją warunków i poziomu życia badanych układów lokalnych.

Poziom obiektywnej jakości życia w badanych gminach ma charakter relatywny i odnosi się do usytuowania konkretnej gminy względem pozostałych gmin województwa łódzkiego w rankingu skonstruowanym w oparciu o wartości poszczególnych wskaźników. Stosownie do kategorii zastosowanych wskaźników skonstruowano trzy rankingi: całościowy, ekonomiczny i społeczno-demograficzny, które stały się postawą wyboru gmin objętych badaniem. I tak z ogólnej liczby gmin wiejskich województwa łódzkiego wybrano 6 gmin. Pierwszą kategorię stanowiły gminy reprezentujące relatywnie wysoki poziom i warunki życia, zaliczono do nich gminy: Zgierz (powiat zgierski) i Nieborów (powiat łowicki). Kategoria druga obejmowała gminy o średnich wartościach analizowanych parametrów, są to gminy: Widawa (powiat łaski), Godzianów (powiat skierniewicki). Poziom niski stanowił natomiast odzwierciedlenie najniższych pozycji w rankingu i objął gminy: Strzelce Wielkie (powiat pajęczański) oraz Wielgomłyny (powiat radomszczański). Podejmując decyzje o objęciu określonej gminy badaniem, zwracano uwagę na to, żeby w ramach danej kategorii obrazującej określony poziom rozwoju gmin znalazły się gminy, z których jedna reprezentować będzie jednostki o lepszych parametrach rozwoju ekonomicznego, a druga społeczno-demograficznego.

Tabela 1. Pozycja badanych gmin w rankingach warunków i poziomu życia gmin wiejskich województwa łódzkiego

Gmina	Pozycja w rankingu ogółem	Pozycja w rankingu sytuacji ekonomicznej	Pozycja w rankingu sytuacji społeczno-demograficznej
Zgierz 12 000	11	7	20
Nieborów 9500	16	60	7
Godzianów 2700	72	111	17
Widawa 8000	88	67	103
Strzelce Wielkie 4800	94	115	67
Wielgomłyny 4900	122	89	132

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

⁶ Do kategorii tej zaliczono następujące zmienne: udział procentowy dochodów własnych gminy w dochodach ogółem, podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności, pracujący na 1000 ludności, podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym, wpływ z podatku PIT i CIT do budżetu gminy przypadający na 1 zł wpływu z podatku rolnego, udział wydatków komunalnych i związanych z ochroną środowiska w wydatkach gminy.

⁷ Do tej kategorii zaliczono następujące zmienne: frekwencja w wyborach prezydenckich 2015, udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem, ludność na 1 km², ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, odsetek dzieci 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym oraz saldo migracji wewnętrznych.

⁸ Skonstruowany indeks syntetyczny należy uznać za rzetelne narzędzie pomiaru, bowiem Alfa Cronbacha obliczona dla tego zestawu zmiennych wyniosła 0, 839.

Uzyskane rezultaty skłaniają do wniosku o istnieniu znacznych rozbieżności w zakresie obiektywnego wymiaru jakości życia. Co ciekawe, porównując sytuacje gmin w wymiarze ekonomicznym z poziomem rozwoju społeczno-demograficznego, wskazać należy na duże dysproporcje między analizowanymi aspektami. Okazuje się, iż tempo rozwoju ekonomicznego i społecznego nie jest jednakowe w przypadku badanych obszarów. Innymi słowy – kondycja ekonomiczna gminy nie zawsze idzie w parze z poprawą sytuacji w wymiarze społeczno-demograficznym i odwrotnie. Najmniejsze dysproporcje między wyodrębnionymi aspektami wystąpiły w największej gminie, w Zgierzu. Największą rozbieżność odnotowano natomiast w gminie Godzianów, najmniejszej w kategorii badanych gmin. Powstaje zatem pytanie, czy skala gminy wpływa na tempo i równomierność rozwoju? Zaprezentowane wyniki skłaniają do udzielenia odpowiedzi twierdzącej, jednak problem ten wymaga przeprowadzenia szerszej zakrojonych analiz.

Określenie relatywnego poziomu rozwoju wybranych gmin wiejskich stanowi punkt odniesienia do analizy subiektywnego wymiaru jakości życia członków tych zbiorowości. Przeprowadzone analizy pozwolą odpowiedzieć na pytanie: czy poziom dobrostanu mieszkańców odzwierciedla poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego gminy?

4. Subiektywna jakość życia mieszkańców gmin wiejskich województwa łódzkiego

Subiektywna jakość życia jest postrzegana jako wynik oceny i wartościowania swojego życia przez jednostki [Diener 1984; Rożnowska 2009; Czapiński 2013]. Utożsamiana jest z poczuciem dobrostanu mierzonego poczuciem satysfakcji z życia jako całości (zgeneralizowana jakość życia) oraz zadowolenia z poszczególnych sfer życia (satysfakcje częściowe). Pierwszym krokiem do badania dobrostanu powinno być zatem poznanie zgeneralizowanej jakości życia na podstawie ogólnego zadowolenia badanych z życia. Posługując się jedenastopniową skalą, gdzie 0 oznacza życie okropne, a 10 wspaniałe, badani mieszkańcy poproszeni zostali o dokonanie oceny swojego dotychczasowego życia.

Tabela 2. Średnie wartości ocen dotychczasowego życia w badanych gminach

Gmina	Średnia	Odchylenie standardowe	N
Zgierz	0,084	0,886	148
Nieborów	0,127	1,118	131
Godzianów	0,041	1,018	100
Widawa	-0,185	1,068	113
Strzelce Wielkie	0,100	0,992	104
Wielgomłynny	-0,219	0,885	104
Ogółem	0,000	1,000	700

*Wartości skali: min. -4,501; max. 2,445.

Źródło: opracowanie własne.

Porównanie średnich, zestandaryzowanych wartości skali w badanych gminach skłania do wniosku, iż poziom uogólnionej jakości życia ich mieszkańców jest raczej średni. Wyniki badań realizowanych w Polsce [CBOS 2011, 2012; Czapiński 2013] pokazują, iż większość ludzi jest zadowolona ze swojego życia. Wydaje się zatem, iż mieszkańcy badanych gmin wiejskich województwa są na tym tle bardziej krytyczni w swoich ocenach. Relatywnie najwyższy poziom poczucia dobrostanu odnotowano w Nieborowie i kolejno w Strzelcach Wielkich i Zgierzu. Najniższym poziomem satysfakcji życiowej w grupie badanych gmin charakteryzują się natomiast mieszkańcy gmin Wielgomłyny i Widawa.

Drugim wymiarem badania subiektywnej jakości życia jest analiza zadowolenia z poszczególnych jego sfer. Ocena poszczególnych aspektów życia jednostki⁹ dokonana została przy wykorzystaniu 11-punktowej skali, gdzie 0 oznaczało całkowity brak zadowolenia, a 10 – pełne zadowolenie. W celu zbadania ogólnego poziomu satysfakcji częściowych skonstruowano syntetyczną skalę zadowolenia¹⁰ obejmującą wszystkie wyróżnione itemy.

Tabela 3. Średnie wartości częściowej jakości życia w badanych gminach

Gmina	Średnia	Odchylenie standardowe	N
Zgierz	5,590	9,361	71
Nieborów	5,853	11,432	63
Godzianów	-5,488	12,478	47
Widawa	0,900	12,507	69
Strzelce Wielkie	0,006	13,150	65
Wielgomłyny	-2,485	9,255	47
Ogółem	1,252	12,072	363

*Wartości skali: min. -29,89; max. 25,66.

Źródło: opracowanie własne.

Porównanie średnich wartości skali dla poszczególnych gmin przyniosło ciekawe rezultaty. Różnica między gminami, w których odnotowano najwyższą subiektywną jakość życia (Nieborów 5,85 i Zgierz 5,59), a gminą legitymizującą się najniższym poziomem zadowolenia częściowego wśród mieszkańców (Godzianów -5,48) wyniosła przeszło 10 punktów na skali, co należy uznać za znaczną różnicę, choć oceny te nadal bliskie są postawom ambiwalentnym. Co ciekawe, również w tym przypadku zauważalny jest wpływ skali gminy. W gminach większych: Zgierz

⁹ Przedmiotem zainteresowania objęto w tym przypadku kwestie związane z życiem rodzinnym badanych, relacjami międzyludzkimi, wykonywaną pracą i wykształceniem, sytuacją finansową, warunkami mieszkaniowymi, perspektywami na przyszłość, a także stanem zdrowia i sposobami spędzania czasu wolnego.

¹⁰ Analiza rzetelności skali została sprawdzona metodą Alfa Cronbacha. Wartość współczynnika wyniosła w tym przypadku 0,964, zatem skonstruowaną skalę należy uznać za rzetelne narzędzie pomiaru.

i Nieborów, zaobserwowano wyższy poziom poczucia dobrostanu niż w gminach mniejszych. Najmniejszą satysfakcję życiową deklarują mieszkańcy gminy Godzianów, najmniejszej z badanych układów lokalnych, oraz gminy Wielgomłyny. Rezultaty analizy cząstkowej jakości życia potwierdzają również tezę, iż badani z reguły są bardziej krytyczni wobec swojego życia, jeśli przyjdzie im oceniać poszczególne jego aspekty, niż w sytuacji konieczności dokonania oceny uogólnionej [zob. Michalska-Żyła 2014]. Jak podkreśla Czapiński [2011, s. 164], „warstwą dobrostanu najpłytszą, w której człowiek wykazuje największy realizm ocen, jest wymiar satysfakcji cząstkowych, czyli zadowolenia z poszczególnych dziedzin i aspektów życia”.

5. Zakończenie

W artykule skoncentrowano się na relacji, jaka występuje między warunkami życia w wybranych gminach wiejskich województwa łódzkiego a poczuciem dobrostanu ich mieszkańców. Analiza uzyskanych wyników skłania do wniosku o istnieniu związku między badanymi wymiarami jakości życia. Gminy, które osiągnęły najwyższe pozycje w rankingu poziomu i warunków życia, znajdują się również w czołówce tych, których mieszkańcy odczuwają najwyższą życiową satysfakcję. W gminach o relatywnie słabej kondycji społeczno-ekonomicznej zauważalny jest istotny spadek poczucia dobrostanu mieszkańców. Widoczne jest to szczególnie w przypadku gminy Wielgomłyny, która nie tylko jest jedną z najsłabiej rozwiniętych gmin w badanej grupie, ale również w skali całego województwa łódzkiego. Konsekwencją niskiego poziomu jakości życia może być między innymi odpływ mieszkańców, zwłaszcza młodych i wykształconych. Istnienie zależności między poziomem życia i wskaźnikiem dynamiki liczby ludności na obszarach wiejskich południowo-wschodniej Polski wykazały Ewa Baran i Iwona Kopacz-Wyrwał [2014]. Problem depopulacji dotyczył w największym stopniu terenów położonych peryferyjnie w stosunku do dużych miast oraz usytuowanych niekorzystnie ze względu na połączenia komunikacyjne. Opisana sytuacja dotyczy zwłaszcza gmin Wielgomłyny i Godzianów. Obie gminy, choć usytuowane w różnych powiatach, należą do kategorii gmin peryferyjnych znacznie oddalonych od stolicy województwa. W obu odnotowano także ujemne saldo migracji wewnętrznych.

Ograniczone badania, których syntetyczne wyniki zaprezentowano w niniejszym opracowaniu, stanowią potwierdzenie hipotezy o znaczeniu środowiskowego kontekstu kształtowania subiektywnej jakości życia jednostek i całych zbiorowości. Z dużym prawdopodobieństwem możemy zatem założyć, iż poprawa społeczno-ekonomicznych wymiarów funkcjonowania obszarów wiejskich w Polsce, zwłaszcza w odniesieniu do tych ich kategorii, w których obserwuje się największe deficyty, przekładać się będzie na wzrost satysfakcji życiowej ich mieszkańców, przeciwdziałając tym samym między innymi procesom depopulacyjnym, a także innym niekorzystnym konsekwencjom niskiego poziomu rozwoju i jakości

życia. Warto przy tym zwrócić szczególną uwagę na gminy najmniejsze, w których odnotowano niski poziom obiektywnej jakości życia, jak i poczucia dobrostanu ich mieszkańców.

Literatura

- Baran E., Kopacz-Wyrwał I., 2014, *Poziom życia a procesy depopulacji na obszarach wiejskich południowo-wschodniej Polski*, Studia KPZK, nr 156, s. 168-194.
- Borys T., 2001, *Jakość życia jako kategoria badawcza i cel nadrzędny*, [w:] Wachowiak A. (red.), *Jak żyć, wybrane problemy jakości*, Wydawnictwo Fundacji „Humaniora”, Poznań.
- Borys T., Rogala P., 2008, *Jakość życia na poziomie lokalnym – ujęcie wskaźnikowe*, UNDP, Warszawa.
- Campbell A., Converse P., Rogers W., 1976, *The Quality of American Life*, Russell Sage Foundation, New York.
- CBOS, 2011, *Polacy o swoim szczęściu i pechu oraz zadowoleniu z życia*, Komunikat z badań BS/6/2011.
- CBOS, 2012, *Zadowolenie z życia*, Komunikat z badań BS/5/2012.
- Chudzicka A., 1995, *Subiektywny obraz świata i obraz siebie jako kategorie pomiaru jakości życia osób bezrobotnych oraz ich oczekiwania wobec klubu pracy*, [w:] Bańka A., Derbis R. (red.), *Pomiar i poczucie jakości życia u aktywnych zawodowo oraz bezrobotnych*, Wydawnictwo UAM i WSP, Poznań-Częstochowa.
- Czapiński J., 2002, *Szczęśliwy człowiek w szczęśliwym społeczeństwie? Zrównoważony rozwój, jakość życia i złudzenie postępu*, Psychologia Jakości Życia, nr 1.
- Czapiński J., 2011, *Indywidualna jakość życia*, [w:] *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
- Czapiński J., 2013, *Indywidualna jakość i styl życia*, [w:] *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
- Dej M., Zajda K., 2016, *Kontrurbanizacja i jakość życia na wsi*, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica, w druku.
- Diener E., 1984, *Subjective well-being*, Psychological Bulletin, vol. 95.
- Heffner K., Klemens B., 2012, *Warunki życia i aktywność społeczno-gospodarcza mieszkańców na obszarach wiejskich (na przykładzie województwa opolskiego)*, Barometr Regionalny, nr 4(30), s. 81-88.
- Heffner K., Rosner A., 2005, *Spatial variations in economic development of rural areas in Poland*, [w:] Zawalińska K. (red.), *Rural Development in the Enlarged European Union*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Kasprzak E., Derbis R., 1999, *Miejsce zamieszkania a poczucie jakości życia bezrobotnych*, Forum Psychologiczne, nr 1.
- Kud K., Woźniak M., 2013, *Percepcja środowiskowych czynników jakości życia na obszarach wiejskich w województwie podkarpackim*, Humanities and Social Sciences, vol. XVIII, 20 (4), s. 63-74.
- Kusterka-Jefmańska M., 2015, *Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem lokalnym*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 391, s. 202-210.
- Michalska-Żyła A., 2014, *The quality of life and social capital in post-industrial peripheral cities*, Przegląd Socjologiczny, t. LXIII/1.
- Murawska A., 2012, *Zmiany w poziomie i jakości życia ludności na obszarach wiejskich w Polsce*, Journal of Agribusiness and Rural Development, vol. 3 (25), s. 169-180.
- Ostasiewicz W., 2004, *Badanie jakości życia z perspektywy historycznej*, [w:] Ostasiewicz W. (red.), *Ocena i analiza jakości życia*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław.

- Rokicka E., 2014, *Rozwój gospodarczy i społeczny a jakość życia. Wybrane kontrowersje teoretyczne i metodologiczne*, Przegląd Socjologiczny, t. LXIII/1.
- Roźnowska A., 2009, *Podmiotowe obszary jakości życia osób z różnych grup społecznych*, Akademia Pomorska w Słupsku, Słupsk.
- Rutkowski J., 1988, *Jak zbadać jakość życia?*, Wiadomości Statystyczne, nr 5.
- Skrzypek E., 2001, *Czynniki kształtujące jakość życia*, [w:] Lewandowski J., Lecewicz-Bartoszewska J. (red.), *Ergonomia niepełnosprawnym: jakość życia*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 239-248.
- Słaby T., 2007, *Poziom i jakość życia*, [w:] Panek T., Szulc A. (red.), *Statystyka społeczna*, SGH, Warszawa.
- Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.P., 2009, *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf (14.12.2014).
- Tavakol M., Dennic R., 2011 *Making sense of Cronbach's alpha*, International Journal of Medical Education, <https://www.ijme.net/archive/2/cronbachs-alpha.pdf> (30.03.2017).
- Woźniak Z., 2015, *Cykliczne badania jakości życia narzędziem wsparcia miejskiej strategii rozwoju*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Rok LXXVII, zeszyt 1, s. 79-99.